

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти
Харківської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

(повне найменування вищого навчального закладу)

Психолого-педагогічний факультет

(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

Кафедра педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього
менеджменту

(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

магістр
(освітній ступінь)

На тему **Особливості динаміки агресивності в процесі
розвитку естетичного сприйняття у студентському віці**

Виконала: студентка групи 21-пп/з
спеціальності

053 «Психологія»

(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Задорожна І.С.

(прізвище та ініціали)

Керівник Бужинська С.М.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Кондрацька Л.В.

(прізвище та ініціали)

Харків – 2019

ВСТУП

Актуальність та доцільність дослідження. Сучасний стан суспільного життя в Україні характеризується складним матеріально-економічним становищем, соціальною напруженістю, численними конфліктами та іншими негативними явищами – все це хворобливо переживається населенням, відображаючись на його соціальному самопочутті. Статистика свідчить про зростання агресивної поведінки, серед осіб різних соціальних і демографічних груп. Студенти – дзеркало змін, що відбуваються в суспільстві і мікросоціальному середовищі. Тому не дивно, що в даний час зростає кількість студентів, схильних до агресії, яка є фактором ризику протиправної поведінки. Проте, можемо зазначити, що у профілактиці агресивної поведінки існує цілий комплекс заходів щодо її корекції. Одним із яких, на наш погляд є естетичний розвиток особистості студента, а саме – сприйняття музичних творів, який сприятиме не тільки формуванню та розвитку здатності особистості до гармонізації його відносин з навколишнім світом, а й забезпечить його духовний та творчий розвиток.

Наукові розвідки в питанні вивчення естетичного сприйняття та особливостей прояву агресії давно і плідно вивчається у психології. Вчені неодноразово зверталися до виявлення психологічних закономірностей впливу музики на людину і соціум (А. А. Заннатова, Д. І. Бахтізіна, Ж. В. Богатирьова, Е. С. Геворкян, Е. А. Серебрякова, Е. С. Петриченко, О. Е. Круц).

Для нашого дослідження становить інтерес низка наукових розвідок присвячених дослідженню естетичного сприйняття (сприйняття музики, мистецтва) та вивченню агресії у різні вікові періоди.

Так, наприклад, Т. Г. Маріупольська та В. Н. Холопова, в ході своїх досліджень дійшли до висновку, що в процесі свого розвитку у студентському віці особливе місце серед інших видів діяльності посідає

музична діяльність, духовна за своєю суттю, що володіє особистісно- і суспільно-перетворюючим потенціалом, в разі реалізації якої з'являється можливість нейтралізувати і педагогічні, і соціальні, і психологічні причини студентської агресії. При цьому можна наголосити, що в науковій літературі поки ще не виявлено весь спектр можливостей впливу музичної діяльності на профілактику агресивної поведінки студентів. У зв'язку з цим вивчення динаміки прояву різних форм агресії та їх корекції за допомогою естетичного сприйняття, а саме сприйняття музики є актуальною і нагальною проблемою в сучасному суспільстві.

Наукові розвідки в питанні вивчення особливостей естетичного сприйняття висвітлені в роботах різних вчених. Так, наприклад, дослідження особливостей сприйняття різних видів мистецтва висвітлені у роботах О. Є. Камініної, В. А. Гуружапова, Ю. Н. Фахрудінової, В. О. Моляко. Питання впливу музики на людину і соціум в останні роки у вітчизняній науці відображені у роботах А. А. Зіннатова, Д. І. Бахтізіна Ж. В. Богатирьової, М. Ф. Шутілова, Д. О. Орехової, Е. С. Геворкян, Е. А. Серебрякова, Є. С. Петриченко, О. Е. Круц та ін. Також можна відмітити, і дослідження, які стосувалися проблеми розвитку естетичного сприйняття як засобу сприйняття естетичних образів, предметів мистецтва. Дані дослідження відображені у роботах Н. О. Ветлугіної, Т. Г. Казакової, Б. М. Теплова, О. М. Торшилової, Н. О. Органової та ін.

Проте, естетичне сприйняття має місце не тільки там, де на органи чуттів впливають твори мистецтва, але й там, де має місце прояв соціальної дійсності. Адже в процесі взаємодії естетичного об'єкта із суб'єктом здійснюється задоволення естетичних потреб особистості. Крім того, в процесі естетичного сприймання включається емоційна свідомість, яка містить в собі естетичні погляди, судження, як наслідок – формуються естетичні оцінки особистості (Д. Н. Абрамян, М. Дессуар, Б. Г. Ананьєв, О. М. Леонт'єв, О. М. Торшилова, Т. В. Морозова, Н. О. Органова,

В. Ворінгер, К. Бел, Р. Фрай, В. С. Соловійов, В. В. Кандінський, В. А. Фаворський, Э. Нойман, А. Маслоу, В. П. Зінченко та інші).

Дослідженню загальних особливостей щодо вивчення агресії у різні вікові періоди присвячені роботи П. П. Блонського, Г. Е. Бреслава, Л. С. Виготського, Л. Б. Гіппенрейтер, О. І. Захарова, С. Л. Колосової, Р. В. Овчаровой, Н. М. Платоновой, А. А. Реана, Т. Г. Румянцевої, Л. М. Семенюк, І. А. Фурманова та інших. Актуальність вивчення агресії у студентському віці зумовлена необхідністю вирішення низки важливих теоретичних питань, а саме особливостей прояву агресії та причин її виникнення, виявлення особливостей динаміки агресивності у студентському віці, оптимізації агресивної поведінки шляхом залучення студентської молоді до естетичного сприйняття.

Багато дослідників підкреслюють важливість юнацького віку для формування здатності встановлювати міжособистісні стосунки. У дослідженнях встановлено, що агресія, яка найбільш притаманна підліткам та юнакам, яка саме в цьому віці є формою самовираження, не дає можливості розвиватися адекватним стосункам ні з батьками, ні з викладачами, ні з однолітками (К. Андерсен, А. Адлер, А. Бандура, А. Басс, С. Беван, Р. Берон, Р. Берден, Л. Берковіц, Ж. Вілсон, Дж. Долард, К. Конкейнен, М. Коб, К. Лоренц, К. Левін, Т. Ліпскомб, Г. Мюррей, Є. Маккобі, Д. Річардсон, П. В. Сімонов, Л. М. Семенюк, Р. Сірс, С. Тейлор, І. А. Фурманов, З. Фрейд, Е. Фром, Х. Хекхаузен тощо. Разом з тим у психологічній літературі поки немає достатніх даних про фактори, які пов'язують агресивність з розвитком соціальних стосунків, з її впливом на розвиток комунікативних здібностей, що відображені у їх самопочутті, активності, настрої тощо. Даний факт ускладнює отримання цілісного уявлення як про особливості прояву агресії у студентському віці так і шляхів її поліпшення.

Сучасні заклади вищої освіти мають у своєму арсеналі цілий комплекс навчальних програм. Дані програми спрямовані на поєднання теоретичних знань і практичних навичок і умінь в процесі розв'язання комплексних

проблемних питань. Проте відчувається ігнорування проблеми щодо вивчення духовних та творчих аспектів особистості, що в свою чергу матиме вплив на інтелектуальну й особистісну сферу студентської молоді. Саме тому, на наш погляд в умовах цілеспрямованого естетичного розвитку можливо задіяти всі рівні розвитку особистості студента. На цьому, зокрема наголошують і такі видатні вчені, як Л. С. Виготський, Т. Г. Маріупольська, В. О. Моляко, Б. М. Теплов, В. Н. Холопова та інші.

У своєму дослідженні ми дотримуємося думки про те, що студентський вік є сенситивним періодом для розвитку естетичного сприйняття, який, в свою чергу, має потенціал впливу на корекцію агресивності, про що наряду чи побічно свідчать психологічні дослідження у зазначеному напрямку.

Отже, не дивлячись на проведені дослідження у зазначеному напрямку, досі залишається актуальною проблема щодо особливостей розвитку естетичного сприйняття та його впливу на зниження рівня агресії серед студентської молоді, особливостей взаємозв'язку естетичного сприйняття із агресією серед студентів тощо. Але для того, щоб забезпечити ефективний вплив естетичного сприйняття на зниження рівня агресивності серед студентської молоді необхідним є вивчення його закономірностей та специфічних якостей.

Аналіз психологічних праць виявляє недостатню розробленість теми і визначає необхідність подальшого більш повного висвітлення проблеми впливу естетичного сприйняття на зниження рівня агресії серед студентської молоді.

Таким чином, актуальність, психологічне значення досліджуваної проблеми, недостатній рівень її теоретичної та практичної розробленості, потреби вдосконалення психолого-педагогічного супроводу прояву агресії засобами естетичного розвитку студентства, обумовили вибір теми магістерського дослідження *«Особливості динаміки агресивності в процесі розвитку естетичного сприйняття у студентському віці»*.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці особливостей динаміки агресивності в процесі розвитку естетичного сприйняття у студентському віці.

Відповідно до мети, об'єкту, предмету визначено основні завдання дослідження:

1. Узагальнити теоретичні підходи до характеристики становлення агресивності та естетичного сприйняття; визначити їх вплив на особистість студента.
2. Визначити комплекс методів дослідження та виявити особливості динаміки агресивності у студентському віці.
3. Виявити особливості естетичного сприйняття матеріалу у студентському віці.
4. Визначити особливості взаємозв'язку між агресивністю та естетичним сприйняттям матеріалу у студентському віці.
5. Розробити та апробувати програму психологічної корекції агресивної поведінки у студентському віці засобами естетичного сприйняття та перевірити її ефективність.

Гіпотеза: У своєму дослідженні ми виходимо з припущення про те, що агресивність у студентів ЗВО буде знижуватись за умови упровадження програми цілеспрямованого розвитку естетичного сприйняття.

Об'єкт дослідження: агресивність у студентському віці.

Предмет дослідження: динаміка агресивності в процесі розвитку естетичного сприйняття у студентському віці.

У ході реалізації завдань дослідження було використано комплекс методів:

теоретичні: аналіз психолого-педагогічної і методичної літератури, синтез наукових підходів до проблеми дослідження, систематизація проаналізованого матеріалу та його узагальнення;

констатуючий експеримент (визначення особливостей естетичного сприйняття, показники рівнів агресії у студентському віці);

формує експеримент (реалізація розробленої розвивальної програми та визначення її ефективності);

методи математичної обробки даних: порівняльна статистика, кореляційний аналіз.

Статистичний аналіз здійснювався за допомогою пакету статистичних програм STATISTICA 10.

Діагностика особливостей динаміки агресивності в процесі розвитку естетичного сприйняття у студентському віці здійснювалась на основі комплексу методик, які включили в себе: опитувальник Басса-Дарки для діагностики агресивних реакцій; опитувальник «Агресивна поведінка» Ільїна та Ковальова; кольоровий тест М. Люшера; методика діагностики оперативної оцінки самопочуття, активності і настрою – «САН».

Апробацію результатів дослідження здійснено під час проведення психологічного експерименту, а також шляхом оприлюднення теоретичних та практичних висновків та узагальнень під час виступів на конференціях: II міжрегіональної науково-практичної конференції з профорієнтації та професійного вдосконалення психологів «Харківський осінній марафон психотехнологій» (м. Харків, 2018); студентської науково-практичної конференції «Інноваційні підходи до організації освітнього процесу в педагогічному ЗВО» (м. Харків, 2019).

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось протягом 2018 – 2019 н.р. Загальна кількість досліджуваних – 30 осіб. Емпіричне дослідження проводилось на базі Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. До складу експериментальної вибірки увійшло 30 студентів віком від 18 до 21 року. До участі в експерименті були залучені студенти різних спеціальностей, зокрема 15 студентів спеціальності «фізична культура» та 15 студентів спеціальності «музичне мистецтво». Основними умовами до формування вибірки був студентський вік досліджуваних, і те, що вони являються студентами різних спеціальностей. У перевірці ефективності

розвивальної програми взяли участь студенти 2 експериментальних груп (15 студентів спеціальності «фізична культура» та 15 студентів спеціальності «музичне мистецтво»).

Структура й обсяг роботи обумовлені логікою наукового пошуку. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків й списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 195 сторінок, з них 148 сторінок основного тексту. Робота містить таблиць 25 та 25 рисунків. Список використаної літератури вміщує 65 найменувань. У роботі представлено 23 додатка на 39 сторінках.